

ik het kunnen doen. Maar zo iets ligt niet in mijn aard. Toch vroeg ik hem iets, wat hij me onder normale omstandigheden niet zou hebben toegestaan. "Ik wil zo graag de kelder eens bezoeken, waar al de opgevlude dieren van meneer Kets zijn opgeborgen in afwachting van hun verhuis naar het Museum van Tervuren." Ik weet niet waarom ik die vraag stelde. Het welde spontaan in me op. Het was omdat alles me dwong na te denken over de wijze waarop ik hier was gekomen. En hoe het dan verder met me was gegaan. De vernieling van mijn dorp door slavenhandelaars toen ik nog Yoko heette. Mijn verblijf bij dat kraapuul Sala. Mijn tocht met Kapitein Meijers. Ik wist, dat het witte paard van Willem allang naar Leiden was verhuisd, omdat de Hollanders eindelijk de transportkosten hadden betaald. De gier van Ghana was bij gebrek aan belangstelling totaal verpulverd op de mesthoop geëindigd. Ik had hem daar zien liggen. Een hoopje pluimen. En het deed me niets. Ik dacht: zo komt boontje om zijn loontje. De beroemde 'Aap van Kets' uit zijn pionierstijd was door een grappenmaker gestolen. Zoals het schilderij, dat iemand van mij maakte. Wat bleef er dan nog over? De uilen, de sperwers, de marters, de otters, het hert, de slangen en misschien, wie weet...een zeldzaam dier... iets, dat ik nooit tijdens het leven van meneer Kets onder ogen had gekregen. Meneer Vekemans zag er geen kwaad in en gaf me de sleutel. In de kille kelder stonden ze onaangeroerd. In het duister. De Opgevluden. Geeneen die nog sprak. Die tijd was voorbij. Zou nooit terug komen. Ik moest er nu om lachen. Wat een mufte bedoening. Ze stonken naar het stof. Ze waren niet eens meer mooi. Waren ze dat ooit geweest? Amper 10 jaar na de dood van meneer Kets en de helft was goed voor de vuilnisbelt. Vol insecten en bederf. Ik herinnerde me nog de fanatieke stem, die geen tegenspraak dulde:

"Ze zijn morsdood. En leeg. Ze hebben geen boodschap meer voor ons!"

Hij had gelijk. Maar voor ik mij wou omdraaien om weg te gaan, viel mijn oog op een grote glazen kast. In een hoek. Ik hield mijn adem in en blies de kaars niet uit. Was het een gorilla? Oskar toch niet? Nee, twee handlangers hadden Oskar afgehaald om hem te begraven op een akker buiten de stad. Het was me plechtig beloofd. Nee,... God...het was Oskar... Ze hadden gelogen. Mijn goede Oskar, precies zoals ik hem heb gekend. Opgevlud.

(Pauze)

Nog in vrij goede staat naast hem stond er nog een andere...Wat zeg ik? Een andere gorilla? Nee, dat was...dat was...dat was een opgevlude...Op het bordje onderaan stond 'Nègre de la race Bantou'. Neger van het Bantoeras. Het was niet te geloven. Had ik het goed gelezen? Ik keek scherp toe. Ja...Het moet een jongetje van twaalf geweest zijn, al geleek het nu door het verdrogen van de huid op een verschrompelde ouderling van tweehonderd jaar. Zo zag ik er uit toen ik als Yoko met kapitein Meijers meekwam. Blootvoets met een lendedoek en ongekamde haren. Hebben ze me nagebootst? Maar dat is onmogelijk. Wezenloos bleef ik in de ruit naar het menselijk fossiel kijken tot langzaam - heel langzaam - een verschrikkelijke werkelijkheid tot me doordrong. Hoeveel keer zou Kapitein Meijers de reis gemaakt hebben met 'een negerjong' van de Westkust voor de Stichting van de Koninklijke Maatschappij voor Dierkun-

de? Of voor de rekening van meneer Kets toen die nog een privé collectie had in zijn huis in de Kloosterstraat, bezocht door vele buitenlanders. Had hij al eens 'een negerjong' voor Kets meegenomen? Heeft meneer Kets dit specimen nooit willen vernietigen? Wie van de huidige bestuurders wist, dat deze 'Nègre de la race Bantoe' in de kelder stond? Schaamden zij zich? Of zijn er, die het gezien hebben en die er achteloos aan voorbij zijn gegaan, zonder de minste bijgedachte? Zonder zelfs een vermoeden, dat hier iets niet klopt? Een opgevlude neger naast een opgevlude gorilla, een heiden zonder ziel.

(Pauze)

Maar dat meneer Kets deze jongen, mijn voorganger heeft gekend is duidelijk. Hij heeft hem toegesproken. Net zoals mij. Hij heeft hem een onderdak gegeven. Redelijk verzorgd. Misschien is het lezen en schrijven op hem geprobeerd. Maar jammer genoeg bezweek deze jongen aan een longziekte voor er iets werd bereikt. Omdat hij niet tegen het klimaat kon.

(Hij hoest).

En hem begraven? Misschien stond hij niet eens geregistreerd...

(Pauze)

Ik kon het niet langer verdragen. Er waren opeens teveel vragen...

Ik blies de kaars uit en verliet de kelder.

(Pauze)

Maar toch... Er stond een opgevlude mens. Ik heb hem gezien. En niemand anders dan Kets heeft dit werk volbracht.

(Pauze)

En tenslotte nog dit: tegen de tijd, dat ik van Yoko naar Jozef Möller evolueerde kon het openbaar ten toon stellen van een 'Nègre de la race Bantou' al niet meer door de beugel en trachtte hij het als een schande te verbergen. En dan rees de volgende vreselijke gedachte bij me op: dat hij mij niet hoefde op te vullen zolang ik in leven bleef. Dat ik - levend - aantrekkelijker was voor het publiek.

(Hij spreekt met de stem van Kets).

"Het publiek wil geen dode dieren. Dat is uit de tijd. Het wil er levende zien..."

(Pauze)

Zo moet hij naar ons hebben gekeken, naar Oskar en mij. Iets van zijn dood werd mij duidelijk. Boven op het paard van Willem ontbrak Willem zelf. Kets ontbreekt aan zijn eigen natuurhistorisch museum. Niets is ook iets. Maar blanken krijgen een christelijke begrafenis. Ze worden nooit ten toon gesteld. Zelfs niet de heidenen onder hen, die men in ongewijde grond stopt. Evenmin als de armen, die in een gemeenschappelijke put worden gooid. Het zou patriotten als Van Passel niet storen een exemplaar van 'La race Bantou' op een voetstuk voor de hall van het nieuwe apenkot te onthullen. Een aap met een Belgisch lint om! Dat is wat anders! Laat staan een opgevlude held van de revolutie van 1830.

(Pauze)

De nacht voor de dag, waarop het nieuwe apenpaleis zou ingehuldigd worden - brandde het af. Meneer Vekemans jammerde: "De apen kunnen we vervangen, maar om die kooi zou Artis ons hebben benijd!"

Michel, Maurice en Medard, helemaal gekleed in redderspakken met helmen, laarzen en bijlen kwamen toegesnel en keken hulpeloos naar de vlammenzee. Er was niets aan te beginnen. Die

zomernacht woei er een koele, krachtige wind, die de brand opjoeg. Hij sloeg de vlammen met zweepslagen in het hok. De brandweer rukte aan. Ze hadden versterking gevraagd aan die van Lier.

"Maar doe iets", drong Maurice aan bij Michel.

En Medard vroeg aan Maurice: "Waarom doe jij niets?"

De apen huilden in doodangst en van onverdraaglijke pijnen. Ik maakte een gebaar van verslagenheid, wijzend op een chimp die als een schreeuwende toorts door de nacht vloog, gevolgd door vele kleinere als door de nacht uitgestoten projectielen van de hel. Die vielen dan op de grond, rolden verder als rokende zwarte bollen in een poging om het vuur op hun brandende vacht te doven. Maar toch de geest gaven. En dan levenloos bleven rollen. Opnieuw in de brand schoten. En verkoolden. Medard zei me met bevende stem: "Net stervende kinderen. Laten we iets doen." Ik zei moedeloos: "Er is geen mens, die zijn leven waagt voor een aap."

(Hij hoest).

Dat is mijn laatste sigaar. Ik krijg nog amper lucht in mijn longen.

(Pauze)

Wat aardig van jullie om mij te bezoeken. Michel, Maurice, Medard. Jullie zijn mijn trouwste vrienden. Maar ook mij kunnen jullie niet meer redden. Het is te laat. Dat het een slag is, die ik niet te boven kom? Het verlies van het apenkot? Schrijven de kranten dat? Laat eens kijken:

"Zwarte Jefke komt het verlies van zijn vrienden niet te boven." Ze bedoelen, dat ik de brandende apen niet kan vergeten. Dat ik ze in visioenen zie? Zeker.

Ook Jeanne en de baby zijn er vandoor gegaan.

Maar dat is minder erg.

(Pauze)

Of er opzet in het spel is?

Welnee. Ze is niet met een ander weggegaan. O? Jullie bedoelen de brand in de Zoo? Dat krijgen jullie van mij op een briefje.

Het is een wraakzuchtige pyroomaan.

Er zijn lege bussen met kerosine gevonden.

Maar niemand heeft iets gezien. Niemand kan iets bewijzen. Er zijn geen getuigen. En dat ik van verdriet sterf, zegt die krant.

Er is niet het minste bewijs.

(Hij haalt een foto tevoorschijn).

Kijk, dit is een foto van mijn dochter. De monsters hebben een schoonheid verwekt. Als een bloesem-tak in een vaas zit ze op een troon naast de keizer van China. Dat is geen fantasie.

(Pauze)

Het was een vreselijke nacht...

Die nacht van de brandende apen.

Einde

Foto's:

p. 20 R. Avedon, William Casby, Born a Slave, 1963

p. 21 A. Kertész, Zirkus, Budapest, 1920

p. 23 A. Kertész, Straßensänger, New York, 1969

p. 24 Nadar, Savorgnan de Brazza, 1882

p. 27 A. Kertész, Tihanyi im Café du Dôme, Paris, 1925

p. 28 A. Kertész, Jean A. Ducrot und Bubu, Paris, 1928

p. 31 A. Kertész, Der Fischreier, New York, 1969